

NACIONALNI SPOMENICI

[početna stranica](#)

[galerija](#)

[nazad](#)

► [Odluke o proglašenju dobara nacionalnim spomenicima](#)

▼ **ODLUKU o izmjeni odluka o proglašenju nacionalnih spomenika Bosne i Hercegovine donesenih zaključno sa 50. sjednicom Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika**

► [Privremena lista nacionalnih spomenika](#)

▼ [Privremena lista nacionalnih spomenika Bosne i Hercegovine KOMPLETNA](#)

▼ [O privremenoj listi](#)

▼ [Odluka o brisanju spomenika sa Privremene liste](#)

► [Lista peticija za proglašenje dobara nacionalnim spomenicima](#)

► [Odluke o odbijanju prijedloga za proglašenje nacionalnim spomenikom](#)

► [Ugroženi spomenici](#)

► **Odluke donesene na posljednjoj sjednici**

► [Online peticije](#)

▼ [Pokretno](#)

▼ [Nepokretno](#)

► **MANAGEMENT PLAN**
Nomination of the Properties for Inscription on the World Heritage List

Mehmed pasha Sokolovic Bridge in Višegrad
Bosnia and Herzegovina

Banje u mahali Ilidži u Gornjem Šeheru, graditeljska cjelina

Status spomenika -> **Nacionalni spomenik**

Objavljeno u "Službenom glasniku BiH", broj 90/06.

Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika, na osnovu člana V stav 4 Aneksa 8 Opštег okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini i člana 39 stav 1 Poslovnika o radu Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika, na sjednici održanoj od 25. do 31. januara 2005. godine je donijela

O D L U K U

I

Graditeljska cjelina - Banje u mahali Ilidža u Gornjem Šeheru, Banja Luka, proglašava se nacionalnim spomenikom Bosne i Hercegovine (u dalnjem tekstu: nacionalni spomenik).

Nacionalni spomenik čine: mjesto i ostaci Ebinog hauza, banja u sastavu kuće Muharema Gušića (Maslin hauz), banja u sastavu kuće Bisere Šeranić, tri banje sa termalnom vodom u kući Demirovića, Osmančevića banja (banja koja se nalazi jugoistočno od kuće Osmančevića), mjesto i ostaci banje Žbana, banja Direklija u stijeni uz obalu Vrbasa, mjesto i ostaci banje Šugavica, kao i banja Ilidža (Kraljičina Ilidža ili Trokića vrelo) uz obalu Vrbasa.

Nacionalni spomenik se nalazi na lokaciji koja obuhvata k.c. br. 670/1, 679/1, 674, 686/1 i 690, k.o. Banja Luka III-8, Opština Banja Luka, Republika Srpska, Bosna i Hercegovina. Banja Direklija, mjesto i ostaci banje Šugavica i banja Ilidža nisu ucrtani na karti (situirane su na desnoj obali Vrbasa, u samom koritu rijeke, na potezu riječnog korita Vrbasa koje zauzima površinu sjeveroistočno od k.c. broj 628 do k.c. broj 358, k.o. Banja Luka III-8, Opština Banja Luka), a nalaze se, respektivno, na sljedećim geografskim koordinatama: 44°44.923 sjeverne geografske širine i 017°08.801 istočne geografske dužine, 44°44.942 sjeverne geografske širine i 017°09.534 istočne geografske dužine i 44°44.936 sjeverne geografske širine i 017°09.519 istočne geografske dužine.

Na nacionalni spomenik se primjenjuju mjere zaštite i rehabilitacije utvrđene Zakonom o sprovodenju odluka Komisije za zaštitu nacionalnih spomenika uspostavljene shodno Aneksu 8 Opštег okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini ("Službeni glasnik Republike Srpske" broj 9/02).

II

Vlada Republike Srpske (u dalnjem tekstu: Vlada RS) dužna je da obezbijedi pravne, naučne, tehničke, administrativne i finansijske mjere za zaštitu, konzervaciju, restauraciju i prezentaciju nacionalnog spomenika.

Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika (u dalnjem tekstu: Komisija) utvrđice tehničke uslove i obezbijediti finansijska sredstva za izradu i postavljanje informacione table sa osnovnim podacima o spomeniku i odluci o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom.

III

Kompleks banja u Gornjem Šeheru se nalazi u mahali Ilidža na desnoj obali Vrbasa, u prostornom obuhvatu koji je definisan sljedećim granicama:

- sa sjeverozapadne strane je ograničen koritom rijeke Vrbas dužine oko 200 metra nizvodno od novog željeznog mosta, te granicom Ulice Od Zmijanja Rajka (raniji naziv:

Ulica braće Alagić u dužini oko 100 m jugozapadno od mosta;

- jugozapadnom granicom k.č. broj 662, k.o. Banja Luka III-8 (parcela na kojoj se nalazi Banjsko-rekreacioni centar "Šeher");
- prirodnom granicom prelaska obronaka Šehitluka u ravničarski dio na jugoistočnoj strani;
- k.č. broj 700, k.o. Banja Luka III-8 (Hadži-Isakovića kućom) na sjeveroistočnoj strani.

S ciljem trajne zaštite nacionalnog spomenika, utvrđuju se sljedeće **mjere zaštite** za prostor definisan u tački I stav 3 ove odluke:

- Za Ebin hauz koji se nalazi na k.č. broj 670/1, k.o. Banja Luka III-8, dozvoljavaju se samo radovi na rehabilitaciji i vraćanje autohtonog izgleda, oblika, formi i dimenzija uz korišćenje originalnih materijala i tehnologija građenja u mjeri u kojoj je to moguće, uz uklanjanje bespravnih dogradnji, a na osnovu raspoložive tehničke i druge dokumentacije;
- Za hauz u sastavu kuće Muharema Gušića (Maslin hauz), koji se nalazi na k.č. broj 670/1, k.o. Banja Luka III-8, dozvoljavaju se samo radovi na restauraciji ulazne partije u objekat banje sa ciljem omogućavanja vizura na objekat banje i radovi na konzervaciji same banje, a za kuću Muharema Gušića dozvoljavaju se radovi na restauraciji fasada kuće, a dozvoljavaju se i radovi na adaptaciji u enterijeru kuće sa ciljem transformacije objekta i dobijanja funkcije komplementarne banjskom turizmu;
- Tri banje sa termalnom vodom koje se nalaze u prizemlju Demirovića kuće, izgrađene na k.č. broj 674, k.o. Banja Luka III-8, treba osposobiti, očistiti i sanirati prostorije u kojima se nalaze banje, te omogućiti nesmetan samodotok vode u ove banje;
- Za hauz u sastavu kuće Bisere Šeranić, koji se nalazi na k.č. broj 679/1, k.o. Banja Luka III-8, dozvoljavaju se samo radovi na restauraciji ulazne partije u objekat banje sa ciljem omogućavanja vizura na objekat banje, kao i radovi na tehničkoj sanaciji i redovnom održavanju objekta banje, a za objekat kuće Bisere Šeranić, koji se nalazi uz banju, dozvoljavaju se radovi na adaptaciji i dogradnji objekta, kao i transformaciji funkcije (nova funkcija treba biti komplementarna banjskom turizmu) uz sljedeće smjernice: spratnost objekta prizemlje + sprat (P+1), prizemlje objekta može da ima tlocrte gabarite do 8 x 10 m, spratna etaža doksatno prepuštena-dozvoljava se upotreba vidljivih drvenih greda prepusta doksata, krov četvorovodni strmog nagiba 40-45 stepeni pokriven biber-crijepom, duboke strehe, fasade malterisane, bijelo bojene (prizemlje naglašeno-npr., rustičnom obradom maltera-asocijaciju na kamena prizemlja starih šeherskih objekata), prozori i vrata i njihova materijalizacija u skladu sa modulom starijih «šeherskih kuća»;
- Za Osmančevića banju, koja se nalazi u prizemnom objektu izgrađenom na k.č. broj 686/1, k.o. Banja Luka III-8, oko 25 m jugoistočno od Osmančevića kuće (koja je izgrađena na k.č. broj 685/1, k.o. Banja Luka III-8), dozvoljavaju se radovi na adaptaciji i dogradnji prizemnog objekta u kom je smještena banja, kao i transformaciji funkcije (nova funkcija treba biti komplementarna banjskom turizmu) uz sljedeće smjernice: spratnost objekta prizemlje + sprat (P+1), prizemlje objekta može da ima tlocrte gabarite do 8 x 10 m, spratna etaža doksatno prepuštena-dozvoljava se upotreba vidljivih drvenih greda prepusta doksata, krov četvorovodni strmog nagiba 40-45 stepeni pokriven biber-crijepom, duboke strehe, fasade malterisane, bijelo bojene (prizemlje naglašeno-npr., rustičnom obradom maltera-asocijaciju na kamena prizemlja starih šeherskih objekata), prozori i vrata i njihova materijalizacija u skladu sa modulom starijih «šeherskih kuća», a postojeća banja mora da bude inkorporisana u objekat i njena funkcija zadržana;
- Za banju Žbanu, koja se nalazi na k.č. broj 690, k.o. Banja Luka III-8, dozvoljava se gradnja objekta čija funkcija će biti komplementarna banjskom turizmu) uz sljedeće smjernice: spratnost objekta prizemlje + sprat (P+1), prizemlje objekta može da ima tlocrte gabarite do 8 x 12 m, spratna etaža doksatno prepuštena-dozvoljava se upotreba vidljivih drvenih greda prepusta doksata, krov četvorovodni strmog nagiba 40-45 stepeni pokriven biber-crijepom, duboke strehe, fasade malterisane, bijelo bojene (prizemlje naglašeno-npr., rustičnom obradom maltera-asocijaciju na kamena prizemlja starih šeherskih objekata), prozori i vrata i njihova materijalizacija u skladu sa modulom starijih «Šeherskih kuća», a postojeća banja mora da bude restaurisana, konzervisana i inkorporisana u objekat i njena funkcija zadržana, a razlika između starog i novoprojektovanog mora biti jasna i prepoznatljiva.
- Za banju Direkliju (ulaz u banju se nalazi na koordinatama 44°44.923 sjeverne geografske širine i 017°08.801 istočne geografske dužine) dozvoljavaju se samo radovi na rehabilitaciji i vraćanju autohtonog izgleda, oblika, formi i dimenzija uz korišćenje originalnih materijala i tehnologija građenja u mjeri u kojoj je to moguće, a na osnovu raspoložive tehničke i druge dokumentacije;
- Za banju Šugavica (nalazi se na koordinatama 44°44.942 sjeverne geografske širine i 017°09.534 istočne geografske dužine) dozvoljavaju se radovi na sanaciji kamenog zida i kamenog korita, te čišćenje i uređenje;
- Na prostoru na desnoj obali Vrbasa, u samom koritu rijeke, na potezu riječnog korita Vrbasa, koje zauzima površinu sjeveroistočno od k.č. broj 628 do k.č. broj 358, k.o. Banja Luka III-8, Opština Banja Luka, Republika Srpska, Bosna i Hercegovina, treba izvršiti

čišćenje od grubih mehaničkih otpadaka koji nagrđuju pejzaž i zagađuju tlo i vodu i uređenje staza od ceste do vrela ispod stijena i do banja Direklija, Šugavica i Ilijidža (koja je obrasla *Merchantia polymorpha* i *Adiantum capillus Veneris*), kao i izvršiti uređenje terena između ovih banja (minimalno nivелisanje terena - izgradnja malih terasa-odmorišta pored vode-sa asocijacijom na konstrukciju tradicionalne drvene platforme «kreveta», postavljanje drvenih klupa, kanti za smeće, kabina za presvlačenje i «hemski toaleta», koji može biti postavljen i na proširenju ceste iznad lokaliteta ovih banja;

- Eksplotaciju bunara za crpljenje termomineralnih voda koje koristi Banjsko-rekreacioni centar «Šeher» moraju da kontrolisu nadležni organi Republike Srpske tako da korišćenje bunara termalne vode unutar eksplotacionog polja BRC «Šeher» ni u jednom trenutku ne smije da ugrozi ili umanji prirodni samozliv termomineralnih voda u banje koje se proglašavaju nacionalnim spomenikom.

S ciljem trajne zaštite ambijentalnih vrijednosti prostornog obuhvata nacionalnog spomenika, definisanog u tački III stav 1, utvrđuju se sljedeće **mjere zaštite:**

- Istoriska građevina - Šeranića kuća u mahali Ilijidža u Gornjem Šeheru u Banjoj Luci (k.č. broj 630, k.o. Banja Luka III-8) je već proglašena nacionalnim spomenikom i biće konzervisana, restaurisana, a dijelovi koji nedostaju rekonstruisani u izvornom obliku, iste veličine, od istog ili istovrsnog materijala, primjenom istih tehnoloških pristupa u najvećoj mogućoj mjeri, na osnovu dokumentacije o izvornom obliku iz 1989. godine, uz odobrenje ministarstva nadležnog za prostorno uređenje u Republici Srpskoj i stručno nadziranje nadležne službe za zaštitu nasljeđa na nivou Republike Srpske;
- Za kuću Sadika i Ibrahima Demirovića (k.č. broj 674, k.o. Banja Luka III-8) dozvoljavaju se radovi na konzervaciji i restauraciji;
- Za kuću Emine Osmančević (k.č. broj 685/1, k.o. Banja Luka III-8) dozvoljavaju se radovi na konzervaciji i restauraciji;
- Za kuću Zeire Šeranić (k.č. broj 689, k.o. Banja Luka III-8) dozvoljavaju se radovi na konzervaciji i restauraciji i radovi na adaptaciji enterijera kuće sa ciljem transformacije objekta i dobijanja funkcije komplementarne banjskom turizmu, zanatstvu ili ugostiteljstvu ;
- Za kuću Zlatka Hadžisakovića (k.č. broj 700, k.o. Banja Luka III-8) dozvoljavaju se radovi na konzervaciji i restauraciji;
- Za kuću Štefka i Marte Golbaher (k.č. broj 629, k.o. Banja Luka III-8) dozvoljavaju se radovi na konzervaciji i restauraciji i radovi na adaptaciji enterijera kuće sa ciljem transformacije objekta i dobijanja funkcije komplementarne banjskom turizmu, zanatstvu ili ugostiteljstvu;
- Za Trokića kuću (k.č. broj 628, k.o. Banja Luka III-8) dozvoljavaju se radovi na konzervaciji i restauraciji;
- Na sjeverozapadnom dijelu k.č. broj 628, k.o. Banja Luka III-8, na kom se nalazila musalla, potrebno je vratiti dislocirane nišane sa lokacije na koju su odvezeni na njihovo prvobitno mjesto, izvršiti dokumentovanje epigrafske građe harema, uređenje harema džamije i saniranje oštećenih nišana i njihovu konzervaciju;
- Objekat motela, izgrađen na k.č. broj 631, k.o. Banja Luka III-8, svojim gabaritima i izgledom narušava ambijentalne vrijednosti prostornog obuhvata nacionalnog spomenika, pa se za taj objekat treba da primijene mjere predviđene Novelisanim regulacionim planom Gornji Šeher iz 1980. godine, koji je uradio Urbanistički zavod Banja Luka, koje obuhvataju njegovo uklanjanje;
- Na ostalim katastarskim parcelama unutar prostornog obuhvata nacionalnog spomenika, definisanog u tački III stav 1, sopstvenicima se omogućava izgradnja novih objekata koji svojim izgledom, veličinom, upotrijebljenim materijalima i prostornim odnosima prema postojećim objektima, a naročito prema objektima koji su proglašeni nacionalnim spomenikom, ne smiju da ugroze ambijentalne vrijednosti prostornog obuhvata nacionalnog spomenika. Novi objekti treba da revitalizuju značaj Gornjeg Šehera u slici grada Banje Luke, a njihove funkcije (trgovačko-ugostiteljski i zanatski sadržaji) treba da budu komplementarne banjskom turizmu. Smjernice za projektovanje tih objekata: spratnost objekata prizemlje + sprat (P+1), prizemlje objekta može da ima tlocrte gabarite do 8 x 10 m, spratna etaža dok satno prepustena-dozvoljava se upotreba vidljivih drvenih greda prepusta doksata, krov četvorovodni strmog nagiba 40-45 stepeni pokriven biber- crijepon, duboke strehe, fasade malterisane, bijelo bojene (prizemlje naglašeno-npr., rustičnom obradom maltera-asocijacija na kamena prizemlja starih šeherskih objekata), prozori i vrata i njihova materijalizacija u skladu sa modulom starijih «šeherских kuća».
- U prostornom obuhvatu nacionalnog spomenika izvršiti termo-geološka istraživanja i na osnovu rezultata napraviti studiju održivog upravljanja i korišćenja ovog prirodnog resursa na način koji neće ugroziti nacionalni spomenik.

Za sve radove navedene u sklopu ove tačke potrebno je odobrenje ministarstva nadležnog za prostorno uređenje Republike Srpske i stručni nadzor nadležne službe zaštite nasljeđa na nivou Republike Srpske.

Stavljaju se van snage svi sprovedbeni i razvojni prostorno-planski akti koji su u suprotnosti sa odredbama ove odluke.

V

Svako a posebno nadležni organi Vlade Republike Srpske, gradske i opštinske službe suzdržaće se od preduzimanja bilo kakvih radnji koje mogu da oštete nacionalni spomenik ili dovedu u pitanje njegovu zaštitu i rehabilitaciju.

VI

Ova odluka dostaviće se Vladi Republike Srpske, ministarstvu nadležnom za prostorno uređenje u Republici Srpskoj, nadležnoj službi zaštite nasleđa na nivou Republike Srpske i opštinskim organima uprave nadležnim za poslove urbanizma i katastra radi sprovođenja mjera utvrđenih u tač. II - V ove odluke i nadležnom opštinskom sudu radi upisa u zemljišne knjige.

VII

Sastavni dio ove odluke je obrazloženje sa pratećom dokumentacijom koje je dostupno na uvid zainteresovanim licima u prostorijama i na web-stranici Komisije (<http://www.aneks8komisija.com.ba>).

VIII

Shodno članu V stav 4 Aneksa 8 Opšteg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, odluke Komisije su konačne.

IX

Ova odluka stupa na snagu danom donošenja i objaviće se u «Službenom glasniku BiH».

Ovu odluku Komisija je donijela u sljedećem sastavu: Zeynep Ahunbay, Amra Hadžimuhamedović, Dubravko Lovrenović, Ljiljana Ševo i Tina Wik.

Broj:06.1-2-1012/03-15
26. januar 2005. godine
Sarajevo

**Predsjedavajuća Komisije
Amra Hadžimuhamedović**

O b r a z l o ž e n j e**I – UVOD**

Na osnovu Zakona o sprovođenju odluka Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika, uspostavljene shodno Aneksu 8 Opšteg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, član 2 stav 1, "nacionalni spomenik" je dobro koje je Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika proglašila nacionalnim spomenikom u skladu sa članovima V i VI Aneksa 8 Opšteg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, kao i dobra upisana na Privremenu listu nacionalnih spomenika Bosne i Hercegovine («Službeni glasnik BiH» broj 33/02), sve dok Komisija ne doneće konačnu odluku o njihovom statusu, a za šta ne postoji vremensko ograničenje i bez obzira na to da li je za navedeno dobro podnesen zahtjev.

Komisija je 30.9.2003. godine primila peticiju grupe građana ljubitelja banjalučkih starina za proglašenje Banja u Gornjem Šeheru nacionalnim spomenikom.

U skladu sa odredbama Zakona, a na osnovu člana V stav 4 Aneksa 8 i člana 35 Poslovnika o radu Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika, Komisija je pristupila sprovođenju postupka za donošenje konačne odluke o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom.

II – PRETHODNI POSTUPAK

U toku vođenja postupka izvršen je uvid u:

- podatke o sadašnjem stanju i namjeni dobra, uključujući opis i fotografije, podatke o oštećenjima u toku rata, podatke o intervencijama i radovima na dobru itd.,
- sadašnje stanje objekta,
- kopiju katastarskog plana,
- istorijsku, arhitektonsku ili drugu dokumentarnu građu o dobru koja je data u popisu korišćenja dokumentacije u okviru ove odluke.

Na osnovu uvida u prikupljenu dokumentaciju i stanje dobra utvrđeno je sljedeće:

1. Podaci o dobru

Lokacija

Unutar prostornog obuhvata nacionalnog spomenika svaku banju posebno možemo da ubiciramo na sljedeći način:

- Ebin hauz(1), kao i hauz u sastavu kuće Muharema Gušića (Maslin hauz) se nalaze na k.č. broj 670/1, k.o. Banja Luka III-8,
- hauz u sastavu kuće Bisere Šeranić se nalazi na k.č. broj 679/1, k.o. Banja Luka III-8,
- tri banje sa termalnom vodom se nalaze u prizemlju Demirovića kuće, izgrađene na k.č. broj 674, k.o. Banja Luka III-8,
- oko 25 m jugoistočno od Osmančevića kuće (koja je izgrađena na k.č. broj 685/1, k.o. Banja Luka III-8) u prizemnom objektu, izgrađenom na k.č. broj 686/1, k.o. Banja Luka III-8, nalazi se tzv. Osmančevića banja,
- banja Žbana se nalazi na k.č. broj 690, k.o. Banja Luka III-8,
- ulaz u banju Direklija (banja u stijeni uz obalu Vrbasa) se nalazi na koordinatama 44°44.923 sjeverne geografske širine i 017°08.801 istočne geografske dužine(2),
- banja Šugavica se nalazi na koordinatama 44°44.942 sjeverne geografske širine i 017°09.534 istočne geografske dužine,
- vrelo (Kraljičina Ilidža ili Ilidža) uz obalu Vrbasa se nalazi na koordinatama 44°44.936 sjeverne geografske širine i 017°09.519 istočne geografske dužine.

Istorijski podaci

Zbog povoljnih privrednih i geografskih uslova, u doba Rimljana, uz glavnu rimsку cestu *Salona - Servitium*, razvilo se nekoliko poznatih rimskih naselja u kojima su bile putne stanice (*mansiones, mutationes*): *Lamatis* (Krupa na Vrbasu), *Castra* (Banja Luka), *Ad Ladios* (Trn, naselje 9 km udaljeno od B. Luke), *Ad Fines* (Laktaši).

Krajem 19. vijeka arheolozi su počeli da proučavaju antičke lokalitete u Banjoj Luci i njenoj okolini, a najveću pažnju su usmjeravali na ispitivanje antičkih komunikacija i naselja. Sistematska arheološka istraživanja na lokalitetu Gornjeg Šehera nisu vršena, a među dvadesetak rimskih novčića koji su krajem 19. vijeka doneseni u Zemaljski muzej u Sarajevu nekoliko njih je pronađeno na lokalitetu Gornjeg Šehera: radi se o rimskom novcu iz doba Rimske republike i Rimskog carstva (značajan je *Numerijanov antonijan- Numerianus antoninianus*). Prema tome može da se pretpostavi da je ovdje rimski novac bio u opticaju već u drugom vijeku stare ere, te da je ostao u opticaju sve do Valentinijana Prvog (365. godine).

Osamdesetih godina 20. vijeka, prilikom radova na izgradnji Banjsko-rekreacionog centra «Gornji Šeher», otkriveno je oko 600 komada rimskih bakrenih novčića koji se povezuju sa korišćenjem termalnih voda i ukazuju na običaj *«stipem iacere»*(3).

Područje sa sumpornim vrelima uzvodno od Sofi Mehmed-pašine džamije pominje se 1554. godine u Sofi Mehmed-pašinoj vakufnami(4) pod nazivom Ilidža, a zatim u popisu mahala 1604. godine u kom se pominje džamija-Ilidžanska, čiji se osnivač Mahmud Čelebi(5) nalazi kao svjedok popisan na vakufnami Sofi Mehmed-paše iz 1554/55. godine.

Izgradnja Sofi Mehmed-pašinih zadužbina na desnoj obali Vrbasa, kao i izgradnja mosta koji je povezao, ranije izgrađenu, Hunkarija (Carevu) čaršiju na lijevoj obali Vrbasa sa Sofi Mehmed-pašinom mahalom bili su veliki podstrek urbanističkom razvoju Donjeg Šehera. Nizvodno, niz Vrbas, formiraju se mahale: Osman-šahova, Kalendarija (Šinikova), Sitarska mahala i mahala Tabaci (iz koje, kasnije, nastaju dvije mahale: Gornji i Donji Tabaci), uzvodno uz Vrbas osniva se mahala Ilidža, a iznad Careve mahale, na Grabu, osnivaju se Hadžibeg-zade i Džaferaginja mahala(6).

Između Vrbasa i brda Šehitluka, na lokalitetu Ilidža, razvija se istoimena mahala koja dobija naziv prema ljekovitim termalnim izvorima(7) između kojih je išao potok tople vode, spuštajući se u Vrbas. Najstariji objekti mahale bili su izgrađeni natkriveni bazeni-hauzi i dva mala mlina, koja su mogla da rade i za vrijeme velikih zima.

Termalna vrela koja se nalaze na cijelom potezu mahale Ilidža, a koja su se koristila, ili se koriste, kao tople kupke, jesu: Ebin hauz, Maslin hauz (ili Gušića banja), Hekerin hauz u bašti Bisere Šeranić, hauz uz kuću Bisere Šeranić, Demirovića banja, Osmančevića banja, bazenčić uz kuću Zeire Šeranić, Žbana, Direklija, Šugavica, Kraljičina Ilidža.

Svi hauzi su bili međusobno spojeni potokom tople vode koji se od Maslinog hauza spuštao do Vrbasa i na kome su bili drveni mostići, a uz samu obalu, u blizi ušća potoka u Vrbas, bila su dva manja zidana mlina(8) koja su mogla da rade i za vrijeme velikih zima i koja

su postojala početkom 20. vijeka. Jedan mlin je bio svojina Muhameda Šeranića, a drugi se zvao Manserov. Nabujale vode Vrbasa su nekoliko puta uništavale i odnosile mlinove, stupe, tabačke naprave i mostove⁽⁹⁾ izgrađene na rijeci Vrbas, a navedeni mlinovi stradali su u poplavi koja se dogodila u periodu između 1903. godine i Prvog svjetskog rata. Godine 1989. gradi se Ulica braće Alagić (današnji naziv ulice: Od Zmijanja Rajka), podiže se nivo ulice, pokriva potok i ruše mostići.

Poznati turski putopisac Evlija Čelebi oko 1660. godine piše: "...Ilidža na latinskom jeziku se kaže banja. Kako izvan ovog šehera na rubu bašća (*bāğ*) ima jedno toplo vrelo (*ilice*), ono je dobilo ime Banja. Kako je, opet, u ono doba na njenoj ivici postojao jedan šeher, on je dobio ime Luka. To se kasnije u narodnom govoru jedno s drugim spojilo i on je nazvan Banja Luka (o značenju imena Banja Luka podaci: *Otdažbina*, Banja Luka, 1907, broj 13 i *Glasnik Jugoslovenskog profesorskog društva*, svezak za juni-august 1934, Beograd, 1934, separata otisak Bosanska Krajina, str.13, bilj.1). ⁽¹⁰⁾"

Centralni objekat mahale, svakako, predstavljala je musalla ograđena kamenim zidom, unutar koje su se nalazili mihrab i minber izgrađeni od kamena. «Turci su, naime, običavali u novoosvojenim mjestima među prvim objektima graditi i musallu, a to pogotovo ondje, gdje nije bilo sredstava za džamiju, jer je izgradnja musalle bila i brža i jeftinija.⁽¹¹⁾» Nešto kasnije, a svakako prije 1604. godine, izgrađena je Ilidžanska džamija, a znatno kasnije, pored džamije, bio je sagrađen i mekteb.

Za vrijeme austrougarske vladavine mahala Ilidža nije doživjela neke veće promjene. Na mjestu gdje je Vrbas naruži, u periodu poslije 1880. godine⁽¹²⁾, sagrađeni su most čelične rešetkaste konstrukcije, vojno kupatilo Žbana i nekoliko objekata u austrijskom provincijskom stilu: kuće Gušića, Hadžalića, Lihovića i Bisere Šeranić. U to vrijeme u mahali Ilidža je postojalo nekoliko zanatskih i trgovачkih radnji (kafana Aleksandera Goldbahera, kafana Karla Goldbahera u kući «Hladari» pored mosta na Vrbasu, Bajagilovića dućan u Hadžalića kući, Menserova kafana, tzv. Zemaljska kugla, obućarska radnja Mustafe Trokića) koje su kasnije zatvorene ili su objekti u kojima su se nalazile porušeni u kasnijem periodu.

Minber (stanovnici Banje Luke su je nazivali "mala munarica" ili «akšamlija») i mihrab musalle su srušeni 1935. godine. Ilidžanska džamija je srušena 1948. godine. Imala je drvenu munaru i ulazni trijem sa sofama i bila pokrivena četvorovodnim krovom.

U pisanim izvorima se navodi da su "prilikom arheoloških iskopavanja 1983. otkriveni temelji džamije građeni u tri reda kamena, kao šupljii zid (Fototeka i planoteka Zavoda za zaštitu spomenika kulture i prirode Banjaluka")⁽¹³⁾. Ova iskopavanja se dovode u vezu sa izgradnjom Banjsko-rekreativnog centra Gornji Šeher (tadašnja Komisija za urbanizam, komunalne i stambene poslove Opštine Banja Luka 1982. godine izdaje Rješenje o odobrenju za izgradnju Banjsko-rekreativnog centra Gornji Šeher).

2. Opis dobra

Specifičnosti mahale Ilidža imaju direktnu vezu sa prirodnim resursima kraja. Prisustvo termalnih izvorišta na jednom relativno malom prostornom obuhvatu odrazilo se na čovjekovo korišćenje tih prirodnih predispozicija, koji pri oblikovanju prostora stanovanja koristi termalne vode (prosječne temperature iznose od 33 do 36 stepeni Celzijusa): uvodi toplu vodu unutar objekta i smješta kade za kupanje u zasebne prostorije unutar kuće, ili izgrađuje svoj stambeni objekat uz neku banju uz koju prislanja svoj stambeni objekat ili inkorporiše postojeći objekat banje u dispoziciju kuće, ili gradi bazen sa termalnom vodom u bašti.

Objekti hauza su jednoprostorne dispozicije a primjenjuju se konstrukcije sa masivnim kamenim zidovima i perforisanim (funkcija ventilisanja banje) kupolama od cigle, a krečni malter primijenjen za zidanje kupola pravljen je sa dodatkom jajeta⁽¹⁴⁾. Bazi su obično oivičeni drvenim klupama a dno bazena pošljunčano. Ovaj tip banje ima različito dispoziciono rješenje u odnosu na rješenja hamama, što je, svakako, posljedica i drugačijeg tehnološkog procesa (banje Gornje Šehere koriste termalnu vodu).

Maslin hauz (ili Gušića banja)

Prva izgrađena banja-hauz potiče iz turskog perioda i nekad je bio slobodno stoeći samostalan objekat. U međuvremenu, uz hauz sa jugozapadne strane se dograđuje stambeni objekat, koji je izgrađen oko 1880. godine i koji je svojina Muhamrema Masle. Kasnije je kuća pripala porodici Gušić po ženskoj liniji. To je, ujedno, i razlog zašto se upotrebljavaju dva imena za hauz: Maslin i Gušića banja. Sa ulazne sjeverozapadne strane u hauz dograđuje se i pretprostor čiji spoljni fasadni zid, zajedno sa spoljnim sjeverozapadnim zidom prislonjene kuće, tvori jedinstvenu fasadnu površinu, koja u potpunosti sakriva vizure prema banji. U pretprostoru banje su smješteni ulazni dio koji ima funkciju vjetrobrana i preko jednokrakog stepeništa povezuje banju sa kućom, kao i sanitarni čvor sa garderobom za korisnike banje.

Objekat hauza je jednoprostorne dispozicije i kvadratne osnove (spoljnih gabarita 6x6 m). Zidovi hauza, debljine oko 75 cm, zidani su lomljenim kamenom, spolja dersovani, iznutra malterisani, a kao vezivno sredstvo korišćen je krečni malter. Centralni unutrašnji prostor hauza ima dimenzije 4,50x4,50 m. Sa galerije, napravljene od drvene daščane platforme (dimenzija: dubina 85 cm, širina 450 cm) oslonjene na čelični NP I nosač, koja je oko 180 cm uzdignuta od

dna bazena, preko jednokrakog drvenog stepeništa silazi se do drvenih klupica širine 40 cm (četiri podužno postavljene drvene štafle čine klupu-drvenu površinu za odmor kupača, posjetilaca banje) koje su postavljene po obodu bazena. Dno bazena je pošljunčano, a visina od dna bazena do unutrašnje kote tjemena kupole iznosi otprilike 830 cm. Kupola zidana turskom ciglom, preko konstrukcije pandantifa i prislonjenih slijepih prelomljenih lukova (strijela luka ima visinu od oko 200 cm, a raspon tetine-rastojanja krajnjih oslonačkih tačaka luka je otprilike 430 cm), oslanja se na kamene zidove. Pri vrhu kupole je postavljeno ukupno 8 ventilacionih kružnih otvora u svodu kupole: jedan u tjemenu dijametra otvora oko 10 cm i 7 radijalno postavljenih dijametara otvora od otprilike 18 cm.

Banja se upotrebljava.

Ebin hauz

U neposrednoj blizini Maslinog hauza, otprilike 12 metara sjeverno od njega, nalazi se Ebin hauz - banja koja je dobila naziv po njenom poslednjem sopstveniku kog su stanovnici zvali eba (stara majka).

Prvobitno⁽¹⁵⁾, objekat Ebinog hauza je bio jednoprostorne dispozicije i kvadratne osnove (spoljnih gabarita oko 5,10x5,10 m). Zidovi hauza, debljine oko 65 cm, zidani su lomljenim kamenom, spolja dersovani, iznutra malterisani, a kao vezivo sredstvo korišćen je krečni malter. Centralni unutrašnji prostor hauza ima dimenzije 3,80x3,80 m. Sa galerije, napravljene od drvene daščane platforme (dimenzija: dubina 90 cm, širina 380 cm) oslonjene na čelični NP I 22 nosač, koja je oko 170 cm uzdignuta od dna bazena, preko jednokrakog drvenog stepeništa silazilo se do drvenih klupica, širine 40 cm, koje su bile postavljene uz dvije stranice bazena. Kota dna bazena je bila –2,50 metara niža u odnosu na kotu terena na jugozapadnoj strani hauza⁽¹⁶⁾. Dno bazena je bilo pošljunčano, a visina od dna bazena do unutrašnje kote tjemena kupole je iznosila oko 850 cm. Kupola zidana turskom ciglom, preko konstrukcije pandantifa i prislonjenih slijepih prelomljenih lukova (strijela luka imala je visinu od oko 230 cm, a raspon tetine-rastojanja krajnjih oslonačkih tačaka luka imao je širinu od oko 380 cm), oslanja se na kamene zidove. Pri vrhu kupole su bili postavljeni ventilacioni otvori kružnog presjeka. Na zapadnoj strani objekta, što je vidljivo na stariim fotografijama banje, nalazili su se ostaci dogradnje. Prema nekim podacima⁽¹⁷⁾, do banje, uz njenu jugozapadnu stranu, u periodu neposredno poslije 1851. godine, bila je dograđena kućica u kojoj se nastanio neki šejh koji je postao sopstvenik napuštene banje. O izgledu tog stambenog objekta nema podataka.

Banja je poslednje godine 20. vijeka dočekala u veoma ruševnom stanju, a zbog neprimjerenih sanacionih intervencija na banji preduzetih u proteklih nekoliko godina, sadašnji izgled banje je zadržao veoma malo od svog prvobitnog izgleda: zadržana je samo struktura kamenih zidova banje do visine od otprilike 2,20 metara visine (mjereno od nivoa terena). Iznad ove kote objekat je dozidan i zatvoren betonskom kupolom.

Banja se upotrebljava.

Hauz u sastavu kuće Bisere Šeranić

Na udaljenosti od otprilike 50 metara sjeveroistočno od Maslinog hauza smještena je još jedna pokrivena banja koja se danas nalazi u sastavu kuće Bisere Šeranić. Kuću, koja je prvobitno bila sagrađena sa odlikama austrijske provincijske arhitekture, 1910. godine je sagradio Ahmed Šeranić i tada je banja ušla u njen sastav. Nakon zemljotresa 1969. godine i opravaka koje su uslijedile, kuća je dobila današnji izgled i izgubila svoje prvobitne stilsko-arhitektonske vrijednosti.

Preko ulaznog pretprostora, dimenzija oko 180x470 cm, ulazi se u sam hauz. Objekat hauza je jednoprostorne dispozicije i kvadratne osnove, zidan kamenom čiji obimni zidovi imaju debljinu od otprilike 70 cm, a centralni unutrašnji prostor hauza ima dimenzije 4,70x4,70 m. Sa galerije, napravljene od drvene daščane platforme (dimenzija: dubina 85 cm, širina 470 cm) oslonjene na čelični NP I nosač, koja je oko 190 cm uzdignuta od dna bazena, preko jednokrakog drvenog stepeništa silazi se do betoniranih površina napravljenih po obodu bazena, koje se koriste kao komunikacione staze i klupe za odmor kupača, posjetilaca banje (širina ovih staza je otprilike 80 cm uz sjeveroistočni zid i sjeverozapadni zid, a oko 50 cm uz ostala dva zida). Dno bazena je pošljunčano, a visina od dna bazena do unutrašnje kote tjemena kupole iznosi otprilike 655 cm. Kupola, koja u poprečnom i podužnom presjeku ima oblik nepravilne elipse, oslanja se na kamene zidove. Visina strijеле svoda kupole iznosi oko 210 cm, a horizontalno rastojanje oslonaca svoda iznosi oko 505 cm. Pri vrhu kupole, u svodu, postavljeno je ukupno 10 ventilacionih otvora: četiri kružnog presjeka dijametra otvora oko 15 cm i šest radijalno postavljenih pravougaonih otvora dimenzija oko 20x20 cm.

Banja se upotrebljava. Kupola banje je zaštićena privremenom drvenom konstrukcijom sa pokrivačem od valovitih PVC ploča radi zaštite kupole objekta od prokišnjavanja. Prema stanju na terenu, kupola je bila zaštićena cementnim mljekom i tankom cementnom košuljicom koja se oštetila.

Osmančevića banja

Na udaljenosti od oko 40 m sjeveroistočno od hauza u sastavu kuće Bisere Šeranić i oko 25 m jugoistočno od Osmančevića kuće (koja je izgrađena na k.č. broj 685/1, k.o. Banja Luka III-8) u prizemnom objektu, izgrađenom na k.č. broj 686/1, k.o. Banja Luka III-8, nalazi se

banja poznata pod nazivom Osmančevića banja. Iz prihvatne prostorije dimenzija 2,33 m x 3,07 m, koja služi kao garderoba, ulazi se u pretprostor banje, dimenzija 1,42 m x 2,33 m, koji vodi u krajnju prostoriju dimenzija 2,50 x 2,33 m u kojoj je smještena banja. Sa galerije široke 70 cm i dugačke oko 2,33 m, preko jednokrakih drvenih stepenica silazi se u bazen, čije je dno za 1,50 m niže u odnosu na kotu galerije. Visina od dna bazena do plafona iznosi oko 3,60 m. Bazen banje je zatvoren u prizemnom objektu koji nema arhitektonskih vrijednosti. Objekat banje se upotrebljava, ali je ventilacija loše riješena, tako da je u svim prostorijama velika koncentracija vlage u vazduhu, a na svim zidovima i plafonima se stvara veoma jak kondenz vlage i uopšte se stiče utisak o neuslovnosti objekta.

Žbana

Na lokalitetu nekadašnjeg austrougarskog vojnog kupališta ostao je sačuvan samo bazen dimenzija oko 4 x 5 metara i dubine oko jednog metra. Nema sačuvanih podataka o objektu unutar kog se nalazio bazen. U bazenu postoji prirodni priliv termomineralne vode. Lokalitet je neuređen i zarastao u korov i šipražje, površina bazena je pokrivena vodenim biljkama, a do bazena ne vodi nikakva staza i pristup bazenu je veoma otežan.

Na potezu između banja Žbana i Osmančevića banje, u jednom kraćem potezu (dužine oko 5-6 metara), na površini zemlje se pojavljuje potok o kom je bilo riječi u istorijskom dijelu u koji od Žbane do sjeverozapadnog podzida Ulice Od Zmijanja Rajka (stari naziv: Braće Alagić) ide ispod zemlje. Potok je konstrukcijom ispusta sproveden kroz nasip puta, a dalje se prirodnim padom spušta kanalom u Vrbas.

Banje u Demirovića kući

Dvije banje sa termalnom vodom se nalaze u prizemlju Demirovića kuće i postoji podatak da banje u kući postoje od 1918. godine, iako je sam objekat stariji. Godine 1918. porodica Maglajlić kuću je prodala svešteniku evangelističke crkve Wilhelmu Öhleru, koji kuću 1922. prodaje dvojici braće Demirovića. Banje su smještene u tri prostorije prizemnog dijela lijevog krila kuće (gledano sa ulice). Kade su postavljene tako da se njihov vrh nalazi u ravni poda prostorije. U posljednje vrijeme ove banje nisu u upotrebi, prilikom obilaska nije bilo nikakvih tragova samopriliva vode i ne zna se da li su dovodne drenaže začepljene ili je izmjenom režima tokova podzemnih voda i pojačanom eksploracijom termalnih voda na prostoru Ilijde došlo do trajnog prekida samoizljevanja termalne vode kod banja u Demirovića kući. Prostorije u kojoj se nalaze banje su u zapuštenom stanju.

Banja Direklija

Do banje se dolazi stazom koja se padinom korita Vrbasa spušta desno od Ulice Od Zmijanja Rajka (stari naziv: Braće Alagić) do same riječne obale. Strmi pad staze je savladan stepenicama čiji su stepenici kamenovi ukopani u tlo. Neposredno uz samu rijeku Vrbas se nalazi banja Direklija usječena u stijeni, a sam prostor u kom se nalazi banja najsličniji je manjoj pećini. Ispred pećine, lijevo od nje, nalazi se manji pretprostor, širine oko 2,80 metara, u čijem parteru se nekada nalazila kamena klupa za odmor korisnika banje od koje su se danas zadržali samo kameni postamenti. Sam prostor pećine u kojoj se nalazila banja dubok je oko 230 cm i visok 190 do 215 cm. Taj prostor je bio zazidan spoljnim zidom širine oko 180 cm i visine oko 225 cm, u kom su bila gvozdena vrata sa polukružnim završetkom visoka oko 170 cm i jedan manji ventilacioni pravougaoni otvor dimenzija oko 20 x 20 cm, postavljen na visini od otprilike 180 cm od ravni poda. U podnoj površini unutar banje je isklesana, tj. izdubljena stijena u formi kade širine 90 cm, dubine oko 50 cm i dužine 140 cm. Vrh kade je oko 23 cm postavljen više u odnosu na podnu površinu. U posljednje vrijeme ove banje se ne upotrebljavaju, a prilikom obilaska terena 28.12.2004. godine bio je evidentan snažan samopriliv vode. Banja je nazvana po kamenim direcima ili stubovima, što su nekad stajali kao dovratnici na ulazu u banju. Postoji informacija da su kao stubovi koji su podupirali ulaz bili upotrijebljeni rimski miljokazi, te da se jedan od ovih miljokaza danas nalazi u tvrđavi Kastel, a da je drugi razbijen. Lokalitet ove banje se ne održava.

Banja Šugavica

Do banje se dolazi stazom koja se padinom korita Vrbasa spušta lijevo od Ulice Od Zmijanja Rajka (stari naziv: Braće Alagić) uzduž kamenog podzida nasipa ceste. Strmi pad staze je savladan stepenicama čiji su stepenici kamenovi ukopani u tlo. Objekat banje se koristio za lječenje kožnih bolesti, postojala je kao manji objekat, koji je porušen poslije II svjetskog rata i nije poznato kako je izgledao. Na lokalitetu gdje se nalazila banja, u nasipu puta, usječena je niša koja u tlocrtu ima trapezoidnu formu (stranica dubine 140 cm, odnosno 300 cm i širine oko 280 cm) a koja je obložena kamenim zidom. U niši se nalazi manje korito sa odvodnom cijevi. Cijeli prostor niše obrastao je biljkama i puzavicama, a kameni zidovi obloge niše su oštećeni.

Trokića vrelo (Kraljičina Ilijda ili Ilijda)

U produžetku staze, 20-ak metara uzvodno od Šugavice, nalazi se vrelo Ilijda. Termalne vode izviru uz samu obalu Vrbasa. U blizini ovog lokaliteta je stanište rijetke biljke gospinog vlaska (*Adiantum capillus Veneris*), koja potiče iz ledenog doba, a sačuvala se zahvaljujući toplim izvorima, kao i biljke *Marchantia polymorpha*, koja pokriva površine tla u obliku tepiha.

Stambeni objekti Ilijde

Sjeveristočno od Ilidžanske džamije, kao matice cijele mahale, nastajali su stambeni objekti od kojih su neki u svom sastavu imali i banju (primjer), ili se banja nalazila u objektu izgrađenom pored kuće (primjer: Gušića kuća, Osmančevića kuća, kuća Bisere Šeranić), ili u bašti pored kuće (primjer: Šeranića kuće uz Vrbas). "Šeherska kuća" je kubusne forme, pokrivena četvorovodnim krovom oštrog nagiba i dubokih streha, kao pokrivač se koristi bibercrijep (nekada se koristila šindra), a sprat je doksalno prepušten u odnosu na prizemnu etažu. Zidovi prizemlja su zidani od kamena, a na spratu je primjenjena drvena bondručna konstrukcija sa ispunom od pletera, čatme ili čerpiča. U dispozicionom smislu prizemlje kuće ima hajat sa hodnikom i stepeništem za spratnu etažu, halvat i manju sobicu, hudžeru (služi kao ostava), te prostoriju u kojoj se nalazi banja sa termalnom vodom (primjer: Demirovića kuća) ili dućan (kuća Zejre Šeranić, Hadžalića kuća). Na spratu kuće se nalaze divanhana, sobe za boravak iz kojih se obično pružaju lijepo vizure na Vrbas, tzv. kuća (prostor kuhinje, obično na spratu, urađene bez plafonske i tavanske konstrukcije iznad sebe, sa otvorenim pogledom na krovnu konstrukciju) koja je bila povezana sa tzv. vodnicom (doksalno prepuštenom prostorijom koja je služila za čuvanje posuda sa vodom, obično je sadržavala i prostor nužnika, a bila je spoljnjim stepeništem orijentisana prema bašti). Neke kuće (Gušića kuća, Hadžiisakovića kuća) na spratu su imale i dječiju sobu u kojoj se nalazila zidana peć sa lončićima.

Drvena *musandera* (*sergen*) je sastavni dio svake sobe, sastoji se od *dolafa*, banjice i *dušekluka*, kao i police i *rafa* (primjer: Šeranića kuća, Demirovića kuća, kuća Zejre Šeranić) služe za odlaganje bakrenog posuđa i ukrasnih predmeta. Kao sastavni dio sobe pojavljuje se i *sećija* ukrašena *serdžadama*, vezom i vezenim jastucima.

Objekti mahale Ilidža, koji još uvijek posjeduju karakteristike šeherskih kuća i imaju ambijentalnu vrijednost su:

- kuća porodice Šeranića (k.č. broj 630, k.o. Banja Luka III-8),
- kuća Sadika i Ibrahima Demirovića (k.č. broj 674, k.o. Banja Luka III-8),
- kuća Gušića (k.č. broj 670/1, k.o. Banja Luka III-8),
- kuća Emine Osmančević (k.č. broj 685/1, k.o. Banja Luka III-8),
- kuća Zeire Šeranić (k.č. broj 689, k.o. Banja Luka III-8),
- kuća Hadžiisaković Zlatka (k.č. broj 700, k.o. Banja Luka III-8),
- kuća Štefka i Marte Golbaher (k.č. broj 629, k.o. Banja Luka III-8),
- Trokića kuća (k.č. broj 628, k.o. Banja Luka III-8).

3. Dosadašnja zakonska zaštita

Rješenjem Zemaljskog zavoda za zaštitu spomenika kulture i prirodnih rijetkosti NRBiH iz Sarajeva broj 727/50 od 16. juna 1950. godine Stara banja u Banjoj Luci, k.č. broj 150/14, gr. ul. broj 641, k.o. Banja Luka, bila je stavljena pod zaštitu države i upisana u Registr nepokretnih spomenika kulture.

Prostornim planom Bosne i Hercegovine iz 1980. godine Stara banja(18) u Banjoj Luci je bila evidentirana i svrstana u II kategoriju kao kulturno-istorijsko dobro.

Odlukom o prostornom uređenju broj 12-012-25/92, objavljenom u «Službenom glasniku» Opštine Banja Luka broj 1, Skupština opštine Banja Luka je u stavu IV-Zaštita područja prirodnog i kulturno-istorijskog nasljeđa, u članu 10 Termalne vode u Gornjem Šeheru ubrojila u područja posebno vrijednih prirodnih dobara na području opštine Banja Luka, unutar kojih je, odredbama stava 1 iz člana 11 zabranjeno izvođenje svih radova izuzev radova na uređenju tih prostora, a stavom 2 člana 10 naselje Gornji Šeher je svrstano u grupu posebno vrijednih kulturno-istorijskih kompleksa, unutar kojih je odredbama stava 2 iz člana 11 propisano da se radovi mogu da izvode samo na osnovu Regulacionog plana.

4. Istraživački i konzervatorsko-restauratorski radovi

Godine 1851. vršene su određene opravke Ebinog hauza (detaljniji opis dat je u 2. glavni Opis spomenika).

Godine 1982., prilikom izdavanja uslovne saglasnosti Zavodu za izgradnju Banja Luka za Projekat za izgradnju pokrivenog bazena u Gornjem Šeheru, dati su uslovi: “

1. Pri postavljanju objekta na teren u dijelu u kom su arheološkim iskopavanjima otkriveni temelji Ilidžanske džamije koji predstavljaju interesantan primjer građenja na vlažnom terenu treba da se izvrši njihova konzervacija i obezbijedi prezentacija;
2. Iako su projektom predviđeni očuvanje i prezentacija kamenih nadgrobnih spomenika, to rješenje treba da bude u sklopu parternog i hortikulturnog rješenja prostora oko objekta a uz stalni nadzor stručnih saradnika Zavoda za zaštitu spomenika kulture i prirode Banja Luka;
3. U okviru I faze izgradnje treba, u smislu ranijeg dogovora, izvršiti rekonstrukciju Ebinog hauza radi privođenja namjeni, a u II fazi radova izvršiti rekonstrukciju ostalih banja i njihovo stavljanje u funkciju...»

Uvidom na terenu, kao i na osnovu podataka prikupljenih prilikom terenskih radova došlo se do saznanja da su arheološka istraživanja lokaliteta musalle i Ilijanske džamije bila sprovedena ranih **90. godina 20. vijeka**, a da je tokom posljednjih nekoliko godina došlo do devastiranja i uništavanja prezentovanih arheoloških nalaza «*in situ*», kao i ogradnog zida musale i nišana. Isto tako, ustanovljeno je da nisu sprovedeni radovi na rekonstrukciji Ebinog hauza, niti ostalih banja na lokalitetu Gornjeg Šehera.

5. Sadašnje stanje dobra

Dato je u prethodnom tekstualnom dijelu u stavki 2. Opis spomenika.

6. Specifični rizici

Shodno tvrdnjama iz peticije za proglašenje dobra nacionalnim spomenikom, koju su podnijeli sopstvenici dobara, eksplotacija termalne vode iz bunara broj 2 (situiran na nekoliko metara od Maslinog hauza, odnosno Ebinog hauza) od sopstvenika Banjsko-rekreacionog centra Gornji Šeher ugrožava rad ostalih banja u smislu da im prekida dotok termalnih voda u objekte banja ili drastično smanjuje dotok vode, što direktno ugrožava rad, a time opstanak banja. Prilikom prvog izvršenog uvida u stanje objekata na terenu obavljenog 28.11.2003. godine evidentiran je bio slab priliv vode. Prilikom drugog izvršenog uvida u stanje objekata na terenu obavljenog 28.12.2004. godine dotok vode je bio normalan.

III - ZAKLJUČAK

Primjenjujući Kriterijume za donošenje odluke o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom ("Službeni glasnik BiH" br. 33/02 i 15/03), Komisija je donijela odluku kao u dispozitivu. Odluka je zasnovana na sljedećim kriterijumima:

A. Vremensko određenje

B. Istoriska vrijednost

D. Čitljivost

- D. IV. Svjedočanstvo o određenom tipu, stilu ili regionalnom maniru,
- D. V. Svjedočanstvo o tipičnom načinu života u određenom periodu.

E. Simbolička vrijednost

- E. II. Sakralna vrijednost,
- E. III. Tradicionalna vrijednost,
- E. IV. Vezanost za rituale ili obrede,
- E. V. Značaj za identitet grupe ljudi.

G. Izvornost

- G. III. Namjena i upotreba,
- G. IV. Tradicija i tehnike,
- G. V. Položaj i smještaj u prostoru,
- G. VI. Duh i osjećanja.

Sastavni dio ove odluke su:

- kopija katastarskog plana,
- posjedovni list,
- foto-dokumentacija,
- grafički prilozi.

Korišćena literatura

U toku vođenja postupka proglašenja graditeljske cjeline banja u mahali Ilijža u Gornjem Šeheru, u Banjoj Luci, nacionalnim spomenikom BiH korišćena je sljedeća literatura:

1880. Austrougarska karta (kopija) sa prikazom Gornjeg Šehera

1953. Bejić, Alija, *Banja Luka pod turskom vladavinom*, Arhitektura i teritorijalni razvitak grada u 16. i 17. vijeku, «Naše starine» I (Godišnjak Zavoda za zaštitu spomenika kulture SR Bosne i Hercegovine), Sarajevo.

1972. Tehnički snimak «Turska banja - Gornji Šeher», Osnova i presjek, mj. 1:50, Arhitektonski atelje, Zavod za zaštitu spomenika kulture Bosne i Hercegovine, Sarajevo.

1975. Banja Luka, Urbanistički plan, Dokumentacija, 2. istorijski razvoj i naslijeđe, 2.3. kulturno-istorijsko naslijeđe, Urbanistički zavod Banja Luka, 1975 (studiju priredio: Zavod za zaštitu spomenika kulture BiH, Sarajevo).

1980. Novelirani regulacioni plan Gornji Šeher, Urbanistički zavod Banja Luka.

1983. Kraljević, Gojko, *Rimski novci iz okolice Banje Luke*, Glasnik Zemaljskog muzeja (A), NS 3a, 1983, str. 109-125, Sarajevo.

1988. Mujezinović, Mehmed, *Islamska epigrafika Bosne i Hercegovine*, knjiga 2, Istočna i Centralna Bosna, 3. izdanje, Sarajevo.

1990. Husedžinović, Sabira, *Vakufname-značajni istorijski izvori za upoznavanje urbane topografije Banjaluke XVI -XIX vijeka*, Glasnik Arhiva i Društva arhivskih radnika Bosne i Hercegovine, god. 30, Sarajevo.

1990. Ryszard Pankiewicz: *QUELQUES REMARQUES SUR L'ÉCONOMIE PRÉMONTAIRE DANS LA ROME ARCHAÏQUE*, ACTA CLASSICA XXXIII (1990) 65-75 ISSN 0065-1141 0065-1141

1996. Čelebi, Evlija, *Putopis, Odlomci o jugoslovenskim zemljama* (preveo, uvod i komentar napisao Hazim Šabanović), 3. izdanje, Sarajevo.

1999. Selman, Mehmed, *Banja Luka – za svakog ponešto*, Travnik, 1999.

2000. *Opširni popis bosanskog sandžaka iz 1604. godine*, sv. III (naziv originala: *Defter-i-mufassal-i liva-i Bosna cild salis*, Ankara, Tapu Kadastro, Kuyûd-1 Kadîme Arşivi TD 479), Sarajevo, Bošnjački institut Zürich, Odjeljenje Sarajevo, Orijentalni institut.

Ebin hauz Banja Luka, karton spomenika koji je izradio Republički zavod za zaštitu kulturno-istorijskog i prirodnog naslijeđa Republike Srpske, dokumentacija Komisije u prethodnom sazivu

- (1) Hauz – (arapski) natkriveni bazen.
- (2) Geografske koordinate navedenog lokaliteta, kao i geografske koordinate ostalih lokaliteta koje se navode u tekstu odluke izmjerene su na terenu uredajem GPS (Global Positioning System), marke "magellan 315", 28.12.2004. god.
- (3) Hanibalovi vojnici u izvore vode su bacali bakrene novčiće u slavu božanstava, u vrijeme Vespazijana bakreni, srebreni ili zlatni novčići su ugrađivani u temelje građevina, a takođe su za zdravlje imperatora Augusta njegovi vojnici bacali novčiće (Ryszard Pankiewicz: *QUELQUES REMARQUES SUR L'ÉCONOMIE PRÉMONTAIRE DANS LA ROME ARCHAÏQUE*).
- (4) Najstarija, dosad poznata, napisana i sačuvana vakufnama iz Banje Luke je Sofi Mehmed-pašina i datira iz safera 962. (26.12.1554 - 4.1.1555) godine (*Mujezinović*, 1998, str.126).
- (5) U samom tekstu pomenute vakufname ime Mahmuda Čelebi pominje se više puta. Prema tituli, vjerovatno se radi o učenom licu. Iz popisa mahala iz 1604. godine (dodatak) može se identifikovati Mahmud Čelebi kao osnivač Iličanske džamije (Ankara, Tapu ve kadastro DN 479, mikrofilm, Orijentalni institut u Sarajevu, 205, fo 205/135, 205/136, prevod prof. Fehim Spaho).
- (6) Husedžinović, 1990, str. 95-115; Bejtić, 1953, str. 96-97.
- (7) Ljekovitost sumpornih voda je korišćena za liječenje reumatičnih oboljenja mišića, zglobova, neuralgija i kožnih oboljenja.
- (8) Mlinovi se pominju u radu Fejze Čavkića: *O Banjoj Luci i njenoj okolini*, Školski viestnik X, Sarajevo, 1903.
- (9) Postoji podatak da su 1730. godine nabujale vode Vrbasa potpuno uništile i odnijele drveni most Sofi Mehmed-paše.
- (10) Evlija Čelebi, *Putopis, Odlomci o jugoslovenskim zemljama* (preveo, uvod i komentar napisao Hazim Šabanović), 3. izdanje, Sarajevo, 1966, str. 212.
- (11) Bejtić, 1953, str. 97.
- (12) Most nije ucrtan na austrougarskoj karti iz 1880. godine.
- (13) Husedžinović, 1990, str. 95-115, fusnota br. 31.
- (14) Podatak preuzet iz peticije za proglašenje dobra nacionalnim spomenikom koju su podnijeli sopstvenici banja.
- (15) Prema tehničkom snimku «Turska banja - Gornji Šeher», osnova i presjek, mj. 1:50, Arhitektonski atelje, Zavod za zaštitu spomenika kulture Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 1972.
- (16) Prema kartonu spomenika i crtežu Ebinog hauza u Banjoj Luci koji je izradio Republički zavod za zaštitu kulturno-istorijskog i prirodnog naslijeđa Republike Srpske; dokumentacija Komisije u prethodnom sazivu.
- (17) Podaci iz spomeničkog kartona objekta Zemaljskog zavoda za zaštitu spomenika kulture i prirodnih rijetkosti NRBiH iz Sarajeva iz 1950. godine preuzeti iz: Dr O. Blaum Reisen in B. u H., Berlin, 1877; Renner Velikanović, *Herceg Bosnom uzduž i poprijeko*; dr E. Ludwig, *Mineralquellen in Bosnien*, Wien, 1889.

(18) Radi se o hauzu u sastavu kuće Muharema Gušića (Maslin hauz).

ENGLISH

Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika © 2003.

Razvoj i dizajn: Razvoj i dizajn -